

Stjärnsund – centrum för permakulturlärande

Projektet har haft en omfattande kursverksamhet, bland annat en skogsträdgårdskurs.

Projektägare:	Stiftelsen Stjärnsund, ideell förening (Fridhem)
Projektledare:	Philipp Weiss och Annevi Sjöberg
Kommun:	Hedemora
Dnr:	120
Jnr:	2012-6780
Projektid:	2012-10-03 – 2014-12-31

Beviljade stödmedel:	1 030 201 kr	Använda stödmedel:	789 385 kr
-----------------------------	--------------	---------------------------	------------

Totalt använda resurser i projektet:	2 465 270 kr
---	--------------

”Nyinflyttade på grund av projektet har alla i skrivande stund planer på att stanna kvar på orten under nästa år. Åtminstone fyra av oss som ingår i projektgruppen (kanske flera!) kommer fortsätta att få inkomster från affärsidéer, nätverk, samarbeten och strukturer som byggts upp och möjliggjorts med hjälp av leaderstödet.”

Pilipp Weiss, projektledare
Annevi Sjöberg, projektledare

Verksamhet enligt projektplanen

BAKGRUND

Permakultur kan kortfattat beskrivas som ett designverktyg för uppbyggnad av starka lokalsamhällen och hållbar landsbygdsutveckling. Att designa ur permakulturperspektiv handlar om att utgå ifrån platsens specifika förutsättningar för att bygga upp hållbara kopplingar och system mellan bostäder, människor, företagande, livsmedelsproduktion, vattenförsörjning, avloppshantering, energiförsörjning etc.

Intresset för permakultur är idag mycket stort i Sverige, men utbudet av kurser är mindre än efterfrågan. Det finns ett stort behov av ytterligare utbildningar inom ämnesområdet. Stjärnsund har genom sin högskolekurs ”Bärkraftigt byggande och boende” etablerat en hållbarhetsprofil och struktur för kursverksamhet på orten.

SYFTE

Projektets syfte är att

- demonstrera och sprida fungerande innovativa modeller för hållbar livsstil och företagsverksamhet på landsbygden,
- öka attraktionskraften för boende, besökande och för företagande i Stjärnsund,
- öka affärsmöjligheterna för lokala redan etablerade företag och nya entreprenörer.

VERKSAMHET

Följande verksamhet är planerad för år 2013:

1. Uppbyggnad av en webbsida för Centrum för permakultur i Stjärnsund
2. Etablera och utveckla en demonstrationsträdgård på Stiftelsen Stjärnsunds mark som är tillgänglig och öppen för allmänheten
3. Etablera ett permakulturbibliotek som ett komplement till det redan existerande referensbiblioteket inom hållbart byggande
4. Genomföra en introduktionskonferens i hållbar landsbygdsutveckling
5. Genomföra en 72-timmars certifikatkurs i permakulturdessign med träffar vid fyra helgtillfällen
6. Genomföra ”Learning by doing”-kurser och workshops

Projektet beviljas medel för fortsatt verksamhet även under år 2014 och planerar då att fortsätta och fördjupa ovanstående aktiviteter under punkterna 1, 2, 3 och 6 samt att dessutom genomföra en skogsträdgårdskurs med träffar vid tre eller fyra helgtillfällen. Projektet planerar även att inrätta ett kontor i Brukskontoret på Herrgårdsområdet som också hyser bibliotekslokalerna. Därmed kommer permakulturbiblioteket (och ekobyggbiblioteket) kunna hållas öppet när kontoret används, vilket kraftigt kommer att öka tillgängligheten till litteraturen.

Sammanfattning av svar i utvärderingen

Uppgiftslämnare: Philipp Weiss och Annevi Sjöberg

Första kontakten med Leader

Blev tipsade av en vän som startade ett leaderprojekt i Småland 2012.

Leader som metod

Leader upplevdes som en fantastisk möjlighet som gjorde att man vågade testa nya projektidéer och rulla igång en verksamhet för en levande landsbygd i Dalarna. Känner att projektstödet har gett självförtroende samt ekonomiska- och resursmässiga möjligheter att genomföra detta projekt. Projektstödet har även gett möjligheten att formulera, strukturera, reflektera och vidareutveckla projekt- och affärsidéer som man nu kommer att fortsätta jobba med både privat och i form av Stjärnsunds Permakulturförening efter projektets slut. Upplever att svårigheterna med Leader är all projektadministration som man anser skulle kunna göras enklare så att mer tid kunde läggas på att uppnå projektets uppsatta mål.

Leaders betydelse för projektet

Tror inte att projektet hade blivit av utan Leader.

Genomförande

Det övergripande syftet med projektet var att: *demonstrera och sprida fungerande och innovativa modeller för hållbar livsstil och företagsverksamhet på landsbygden.*

Vidare var syftet att öka attraktionskraften för boende, besökande och företagande i och till Stjärnsund samt öka affärsmöjligheterna för lokala redan etablerade företag och nya entreprenörer. Anser att man har kommit en bra bit på väg för att uppnå det mesta av det man satt som mål, och ganska mycket därtill. Man har lyckats formulera strukturer som möjliggör en god lokal kommunikation, fortsatt kursverksamhet, man har lärt sig massor om hur man kan leva mer hållbart på landsbygden och även hur man kan bidra till hållbar landsbygdsutveckling genom att skapa sammanhang för socialt umgänge, lärande, erfarenhetsutbyte och uppmuntra till och underlätta innovativt entreprenörskap. Man hoppas att livsstilar och innehållet på kurser och konferenser kommer att inspirera andra att leva annorlunda.

Projektet har skapat ett påtagligt avtryck under de två åren som det har fått stöd av Leader. Permakultur Stjärnsund är känt i hela Norden för sitt arbete inom permakultur. Demonstrationsträdgårdarna i området har attraherat hundratals besökare under de två projektåren och många praktiska projekt har genomförts. Permakultur Stjärnsunds verksamhet har bevakats i media. Kursverksamheten attraherar deltagare från hela landet och kurserna har fått mycket goda omdömen från deltagarna. Lärarna som är knutna till projektet har fått många uppdrag även utanför Stjärnsundstrakten. Alla projektmedlemmar har fått sysselsättning på deltid eller till och med heltid inom permakulturella aktiviteter. Projektet har lett till inflyttning långt över förväntan. Av de 15 personer som flyttade till Stjärnsund på grund av den permakulturella verksamheten bor 14 kvar i december 2014. Inflyttningen har lämnat ett påtagligt avtryck i lokalsamhället och medelåldern på orten är lägre. Flera samarbeten och nätverk har bildats både lokalt, nationellt och internationellt under projekttiden. Det finns ett starkt engagemang kring permakultur och hållbar utveckling av lokalsamhället och den nystartade föreningen Permakultur Stjärnsund kommer att föra verksamheten vidare efter projekttidens slut. Goda rutiner, fungerande nätverk och en

mängd med affärsidéer gör att projektet kommer att fortsätta göra skillnad även 2015 och framåt. Det man har lyckats visa genom projektet är att det går att skapa sysselsättning, hög livskvalitet och ett rikt socialt sammanhang på landsbygden även utanför de traditionella näringarna. Nyckeln till det tror man är att hålla omkostnaderna nere och bygga sin ekonomi kring inkomster från flera olika källor istället för att förlita sig på en enda heltidstjänst som de flesta gör idag. Detta frigör utrymme att fylla med det som människan egentligen behöver mer än pengar och högkonsumtion, särskilt i dagens segregerade, materialistiska samhälle: Social sammanhållning och meningsfulla aktiviteter, som bygger upp resurser istället för att tära på dem. Det mycket positiva bemötandet av den övriga lokalbefolkningen har varit något överraskande, eftersom man ändå lever liv som ligger utanför normen. Svårigheten består dock, som nämnts ovan i att bygga vidare på det fundament som man har skapat under projekttiden med avseende på fortsatt tillflyttning och förnyring i området. Alla som har flyttat till Stjärnsund på grund av projektet hyr just nu sina bostäder och de flesta av dem, och många andra (det finns ett 30-tal på en lista som vill flytta till Stjärnsund) drömmer om en gård och mark i Stjärnsundstrakten. Tyvärr är det en utmaning att få dessa personer att stanna på sikt, då det är ett tiotal personer födda på 40-talet som idag äger i princip all mark runt Stjärnsund, men som inte kan tänka sig sälja ens några mindre markskiften. Man hoppas dock att detta skall gå att lösa på något sätt under de kommande åren, för ju fler som kan bosätta sig permanent i bygden, med sina idéer och drömmar, desto mer tror man att bygden kommer att leva upp. Man tror att sysselsättning skapas, jordbruket utökas och att både fysisk och social infrastruktur kommer att kunna upprätthållas och utvecklas, till nytta för alla som bor i bygden.

Innovation

Tycker att projektet varit innovativt på flera sätt. Man har skapat ett annorlunda sätt att leva sina liv som bygger på att ha låga utgifter, flera inkomstkällor och samarbeta lokalt. Man har också utvecklat ett pedagogiskt spel för att lära sig om fleråriga växter. Anordnade den första nationella Agroforestryträffen någonsin i Sverige. Har byggt ett ambulerande permakulturbibliotek på hjul och startat en volontärverksamhet som gynnar alla lokalt boende som vill vara volontärpartners med mera.

Samverkan och nätverkande

- **Föreningen Permakultur Stjärnsund.** Man har arbetat för att stärka det lokala nätverket genom att starta föreningen Permakultur Stjärnsund som har som syfte att effektivisera och samla verksamheterna som ingår i projektet samt att skapa ett starkt socialt sammanhang kring permakultur på orten.
- **Samarbete med Stiftelsen Stjärnsund.** Tre av medlemmarna i Permakulturföreningen gick med i Stiftelsen Stjärnsunds styrelse under projekttiden för att styrka samarbete och relationer mellan verksamheterna och samarbeta kring kursverksamhet och marknadsföring.
- **Hållbarhetskongressen Synvända** kommer att nästa år 2015 anordnas i Hökarängen i Stockholm och de använder föreningens nätverk för marknadsföring och annat material som Permakultur Stjärnsund skapat för organisering.
- **Agroforestryträffen** anordnades tillsammans med forskningsprojektet Agroforestry i Sverige och representanter från Örebro Universitet och Rikkenstorp gård. Det var den första träffen/kongressen på detta tema i Sverige och träffen i Stjärnsund utmynnade i starten av ett nätverk. Nästa års träff

kommer att anordnas av det kommunägda företaget Utveckling Nordost i Göteborg. Även de kommer att använda mycket material, strukturer och marknadsföringsmaterial som skapats genom Permakultur Stjärnsund.

- **Volontärsamarbete.** Permakultur Stjärnsund har öppnat upp för företag och privatpersoner i Stjärnsund att bli volontärpartners och de kunde därmed låna volontärerna för grävarbeten, trädgårdsjobb, ommålningar med mera. Mer information: <http://stjarnsund.nu/bli-volontarpartner>. Detta samarbete sker med Kryddan i Tillvaron, Fläckemyran Hantverk och trädgård, Stiftelsen Stjärnsund och Hälsingbo Skogsträdgård samt ett tiotal privatpersoner i bygden.
- **Samarbete med Mora folkhögskola.** Tre personer från projektgruppen samarbetar nu med Mora folkhögskola genom att hålla Permakulturkurser sedan våren 2014. Samarbetet kommer att fortsätta under 2015.
- **Studiefremjandet i Södra Dalarna.** Ett samarbete har startats med studiefremjandet i Södra Dalarna som nu förmedlar våra kurser på deras webbsida för att försöka få fler folk från närområdet att komma till kurserna <http://www.studiefremjandet.se/dalarna/Nyfiken-pa/Kultur/Permakultur-Stjarnsund/> Ett upptaktsmöte hölls i juni och i augusti inför möjligheter att samarbeta 2015
- **Skogsträdgårdsnätverk.** En deltagare på Skogsträdgårdskursen 2014 som jobbar på arkitektföretaget White Arkitekter i Stockholm har tagit initiativ till, och planerar en återträff med vidareutbildning i mars 2015.
- **Husbyringen.** Informationscentrumet för Husbyringen kommer från och med 2015 sälja introduktionsboken Permakultur i ett nötskal för att väcka intresse för ämnet på orten.
- **WOOOF och Back to Rural.** Volontärverksamheten i projektet genomfördes med dessa organisationer och projekt.
- **Ekobyarnas riksorganisation årsmöte.** Sommaren 2015 anordnades årsmötet i samarbete med REALS och Permakultur Stjärnsund.
- **Nordiskt permakultursamarbete.** Genom projektmedlemmarna engagemang även utanför Stjärnsundsbygden har vi kunnat etablera täta kontakter med de danska och norska permakulturföreningarna samt med den nystartade isländska permakulturföreningen och flera samarbetsprojekt är under utveckling.
- **Permakulturfestivalen 2015.** Som ett resultat av projektets utveckling under 2013-2014 blev Permakultur Stjärnsund tilldelade att anordna den Nordiska Permakulturfestivalen 2015 den 7-9 augusti. Evenemanget kommer att genomföras som ett samarbetsprojekt mellan föreningen Permakultur Stjärnsund, Fredrik Swahn och Polhemsstiftelsen, Stjärnsunds idrottsförening SAIF samt Stiftelsen Stjärnsund,

Ökad affärsmässighet

Projektet har bidragit till kurs- och evenemangsverksamhet som ger tre deltidstjänster för lärare samt en tjänst för matlagning. Kursverksamheten har även lett till fler övernattande gäster för Fridhems vandrarhem och kunder i Stjärnsundskiosken och andra lokala verksamheter. Demonstrationsträdgården och studiebesöksverksamheten kommer att fortsätta vidareutvecklas och utvidgas i samband med kurs- och workshopverksamhet samt genom fortsatta arbetsdagar och privata och volontärernas insatser. Den ger en allt större skörd och produkter från trädgården började säljas under 2014, vilket gör det lättare att prioritera trädgården även i framtiden. Deltagare i projektet har också startat småskalig plantskoleverksamhet, försäljning av grönsaker,

utveckling av böcker och pedagogiska spel, matlagningstjänster, vidareutvecklad verksamhet av film och webbdesigntjänster, cykel-/el-cykeluthyrningen och försäljningen av grönsaker, svamp och förädlade matvaror med andra aktiviteter så som upptäcktsresor i naturen, överlevnadskurser m.m.

Långsiktighet

- **Kursverksamheten** kommer att fortsätta i privat regi efter projektets slut och i samarbete med Mora folkhögskola. Kurser kommer även att arrangeras av föreningen Permakultur Stjärnsund med lärare som är associerade till projektet och externa kursledare som bjuds in. Detta tros leda till fler övernattande gäster för Fridhems vandrarhem och kunder i Stjärnsundskiosken och andra lokala verksamheter.
- **Demonstrationsträdgården** kommer att fortsätta vidareutvecklas och utvidgas i samband med kurs- och workshop-verksamhet samt genom fortsatta arbetsdagar och privata och volontärernas insatser. Den ger en allt större skörd och produkter från trädgården började säljas under 2014, vilket gör det lättare att prioritera trädgården även i framtiden.
- **Volontärverksamheten** kommer att fortsätta 2015 och framåt, om än i något ändrad form. Förmodligen kommer projektet ta emot några få praktikanter som stannar under hela säsongen i stället för ett par veckor.
- **Flera konferenser och andra evenemang** kommer att anordnas genom Permakultur Stjärnsund. Bland annat kommer man att vara värd för den Nordiska Permakulturfestivalen 2015 som kommer genomföras i samarbete med lokala aktörer och andra nationella och nordiska nätverk och kontakter som skapats under projektet. Detta är ett stort åtagande och det kommer att vara möjligt tack vare det starka nätverket som byggts lokalt och att engagemanget inför festivalen är stort.
- **Permakulturbiblioteket** kommer att göras mer lättillgängligt tack vare de nya lokalerna (biblioteket på hjul) som kommer att färdigställas under våren 2015.
- **Affärsidéerna** kommer att utvecklas vidare och genomföras under 2015 och framåt:
  - Plantskoleverksamheten som startades av Martin Gustafsson och Philipp Weiss kommer att utökas kraftigt 2015.
  - Klimatkompensationssystemet som har börjat byggas upp kommer att utvecklas vidare för att finansiera den fortsatta planteringen av framförallt träd i demonstrationsträdgårdarna.
  - Samarbetet mellan Fläckemyran Konsthantverk och Trädgård och Hälsingbo Skogsträdgård kommer att fördjupas vidare i form av mer samarbete kring kurser och visningar av Puttmyra skogsträdgård.
  - Försäljning av grönsaker från odlingar som bedrivs av medlemmar i Permakultur Stjärnsund kommer att utökas ytterligare 2015 och framåt. Ett gemensamt marknadsstånd kommer att underlätta försäljningen.
  - En kursbok om permakultur som bygger på de erfarenheter som byggts upp i samband med kursverksamheten utvecklas av Annevi Sjöberg och Philipp Weiss.
  - Fler pedagogiska spel är under utveckling.
  - Man kommer att ta emot fler studiebesök under 2015 där deltagarna betalar i snitt 50 kr för att besöka demonstrationsplatserna i bygden. Förhoppningen är att de kommer att locka till sig fler och fler nyfikna besökare för varje år som

går. Odlingsintresset i Sverige är stort och det sker idag många bussresor där målet är att besöka intressanta och vackra trädgårdar och odlingar.

- David Roxendal har kunnat göra sig ett namn i permakulturretsar som filmskapare och webbdesigner och har börjat få fler uppdrag inom området.
- Förhandlingar pågår för att kunna använda demonstrationsplatserna i rehabiliteringsverksamhet så som FAS 3
- Det finns ambitioner av att skapa ett företagshotell alternativt ett ambulerande Hoffice (Home office) så att alla nyinflyttade entreprenörer ska ha någonstans att arbeta ifrån och där man kan få ett socialt sammanhang medan man jobbar.
- Det finns planer på att utvidga eko-turismtjänsterna från den redan etablerade cykel-/el-cykeluthyrningen och försäljningen av grönsaker, svamp och förädlade matvaror med andra aktiviteter så som upptäcktsresor i naturen, överlevnadskurser m.m.
- **Verktyg, material och konstruktioner** så som växthus, verktygsförråd, sågverk, gräsklippare etc. kommer att fortsätta användas av trädgårdsgruppen, föreningen, stiftelsen Stjärnsund och andra som bor i Stjärnsund samt kursdeltagare och andra besökare.
- **Webbsida, marknadsföringsdokument, upparbetade logistiska rutiner och utbildningsmaterial** som skapats under projektet kommer att vara väldigt värdefulla för den fortsatta kursverksamheten och föreningen efter leaderprojektets slut. Webbsidan kommer att fortsätta underhållas i föreningens regi och med hjälp av ideella insatser. Den har idag mycket offentligt material i form av tips på länkar, litteraturförteckning för biblioteket, bloggar, filmer, samråkningstjänst, beskrivning av företag och verksamheter i Stjärnsund med mera.
- **De lokala och nationella nätverken** visar redan tecken på att leda till nya evenemang och möjligheter till kunskapsspridande och erfarenhetsutbyte i Stjärnsund och på andra håll i landet så som beskrivs under punkt E4.
- **Nyinflyttade som kommit till Stjärnsund** på grund av projektet har alla i skrivande stund planer på att stanna kvar på orten under nästa år. Åtminstone fyra som ingår i projektgruppen (kanske flera!) kommer fortsätta att få inkomster från affärsidéer, nätverk, samarbeten och strukturer som byggts upp och möjliggjorts med hjälp av leaderstödet.

Projektet kommer på detta sätt att fortsätta bidra till kompetensutveckling och skapande av starka nätverk som själva fortsätter driva vidare permakulturella projekt och hållbart landsbygdsutvecklande i området och inspirerar regionalt och nationellt. Mycket tyder på att intresset för permakultur kommer att fortsätta öka och man tror att Stjärnsund kommer vara en självklar plats att besöka för inspiration och kunskap i framtiden. Vilket i sin tur kommer locka till sig många besökare som indirekt även stödjer andra affärsverksamheter i bygden.

Framtidsutsikter för projektet

Projektets planer på sikt:

- Fortsätta med ovan beskriven verksamhet och man tror att det kommer fortsätta vara så att man samarbetar i vissa projekt samtidigt som alla håller på med sina olika enskilda projekt. Förhoppningsvis har man publicerat en

kursbok om permakultur som bygger på de erfarenheter som byggts upp i samband med kursverksamheten.

- Man kommer försöka jobba för att fler ska ha möjlighet att köpa mark och bosätta sig i Stjärnsund med omnejd.
- Fler pedagogiska spel kommer att tas fram
- En målsättning är att skapa en kommersiell odlingsverksamhet i något större skala för att öka försörjningsgraden av ekologiska grönsaker i bygden.
- Man vill söka forskningspengar för att kunna undersöka frågeställningar kopplade till permakultur och perenna odlingsystem med vetenskapliga metoder, då det finns ett stort kunskapsunderskott inom dessa områden i vårt klimat.
- Säkert fler saker som man inte har kommit på ännu!

Spridning

Alla i Stjärnsund tros veta om projektet då man har synts ganska mycket och haft marknadsföringsmaterial på den lokala kiosken i byn och varit närvarande på den välbesökta bruksmarknaden hela sommaren 2014. Utanför närområdet är projektet väldigt känt inom permakulturretsar i hela Norden. Permakultur Stjärnsund har omnämnts både i lokalpress (Annonsbladet, Dalabygden, P4 Dalarna) och rikstäckande media (OM, Tidningen Land, Ingenjören, Fokus, Allt om mat (publiceras 2015), Allt om vetenskap (publiceras 2015)). Två radioinslag i P4 Dalarna (1. Synvända i Dalarna

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=161&artikel=5639311> och 2. Träd kan göra matproduktion hållbar

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=161&artikel=6012780>). I vissa fall tog man i projektet kontakten och i andra fall tog journalisterna kontakten.

Projektets resultat har spridits löpande genom Permakultur Stjärnsunds kanaler, i första hand webbsidan (Se: www.stjarnsund.nu) och Facebook (Se:

www.facebook.com/permakultur.stjarnsund) samt Skogsträdgårdsbloggen (Se:

<http://skogstradgarden.stjarnsund.nu>). Det har även spelats in filmer som finns på Youtube (Se: <https://www.youtube.com/channel/UCb2CfVp3XkYEzmaRT512BA>).

Dessutom har det skett regelbunden mediabevakning. Permakultur Stjärnsund har även varit representerad på en nätverksträff av Trädgårdsmässan 2013, Hela Sverige

Ska Leva samt Klimatriksdagen 2014. Man underskattar heller inte vänner,

kursdeltagare och andra kontakter som hjälpt till att sprida resultaten av projektet.

Alla kurser och konferenser har setts som tillfälle att sprida information även om

leaderprojektet och intresset från deltagarna har varit mycket stort. Resultaten från

projektet kan i synnerhet komma andra mindre lokalsamhällen med liknande

förutsättningar som Stjärnsund till nytta och alla projektmedlemmar är öppna för att

dela med sig av sina erfarenheter från projekttiden. Detta gäller särskilt erfarenheterna

från att bygga ett varumärke ur ingenting, skapa trovärdighet, använda sociala medier

på ett effektivt sätt, utöver alla de mer handfasta erfarenheterna man samlat kring

odlings- och byggprojekten. En marknadsföringsplan har utarbetats för att nå ut med

kurserna till fler personer både i Södra Dalarna och i övriga Sverige. Utöver

webbsidan som nämnts tidigare har Permakultur Stjärnsund nu ett nyhetsbrev som går

ut till 469 personer (2 dec 2014) och en Facebookgrupp som har 740 likes (2 dec

2014). Se länkarna: <http://stjarnsund.nu/fa-vart-nyhetsbrev> och

<https://www.facebook.com/permakultur.stjarnsund>. Permakultur Stjärnsund fanns

med på Stjärnsunds bruksmarknad under hela sommaren 2014 där man informerade

om projektet. Ett samarbete har startats med studiefrämjandet i Södra Dalarna som nu

förmedlar projektets kurser på deras webbsida för att försöka få fler folk från närområdet att komma till kurserna <http://www.studieframjandet.se/dalarna/Nyfiken-pa/Kultur/Permakultur-Stjarnsund/>

Attitydförändring

Många boende i Stjärnsund har uttryckt stor glädje över alla nyinflyttade och volontärer som bott i Stjärnsund och deltagit i projektet. De uppskattade att det blivit mer liv och sociala aktiviteter så som gemensamma fika, middagar, konferenser, byggprojekt med mera. Man vet inte hur man pratar om Stjärnsund i Hedemora och andra delar av Dalarna men att miljönsatta och permakulturintresserade människor på andra håll runt om i Sverige och även internationellt pratar gott om Stjärnsund.

Försörjningsmöjligheter

En person registrerade sitt företag 2012 men kom igång med sitt företag i samband med, och tack vare starten av Permakultur Stjärnsunds verksamhet. Hon har numera flera uppdrag genom det egna företaget. Projektet ledde även till påbörjad försäljning av ett antal produkter så som plantskola, grönsaksförsäljning, försäljning av förädlade produkter. Alla tre kategorier omfattar många produkter. Inom projektet började olika personer med uthyrning av renoverade cyklar, flygfototjänst, guideade visningar i Puttmyra skogsträdgård, guideade visningar av demonstrationsträdgården, konsulttjänster inom permakulturdesign, konferenser, utbildning och kurser samt betalda tjänster för matlagning till olika kurser.

Koppling till andra projekt

Tre av medlemmarna i Permakulturföreningen sitter med i **Stiftelsen Stjärnsunds styrelse** för att styrka samarbete och relationer mellan verksamheterna och samarbeta kring kursverksamhet och marknadsföring. Det har bildats nationella nätverk utifrån de kurser och konferenser som anordnats inom projektet. **Hållbarhetskonferensen Synvända** kommer att nästa år 2015 anordnas i Hökarängen i Stockholm. Ett nätverk har startats upp som en följd av **Agroforestryträffen** som var den första i sitt slag i Sverige. Nästa års träff kommer att anordnas av det kommunägda företaget Utveckling Nordost i Göteborg. **En deltagare på Skogsträdgårdskursen** som jobbar på arkitektföretaget White Arkitekter i Stockholm har tagit initiativ till, och planerar en återträff med vidareutbildning i mars 2015.

Leaderprojekt

Kan gärna tänka sig att driva ett leaderprojekt igen. Tycker att det skulle underlätta väldigt mycket om det var mindre administration (både för projekt och de som jobbar på Leader-kontoret och Länsstyrelsen) och man hade hellre lagt den energin och tiden på att skapa bestående resultat och strukturer i bygden. Kommunikationen med Länsstyrelsen förbättrades avsevärt under 2014 och planeringssäkerheten ökade därigenom. Det underlättade också när de som jobbade mycket med projektet, inte behövde fylla i enskilda projektdagböcker längre. Hoppas att det fortsätter så. Menar också att det skulle underlätta mycket om det inte var så långa väntetider på utbetalningar från Jordbruksverket så att man kan betala fakturorna i tid. Projektet kunde bara genomföras för att alla projektmedlemmar hade andra inkomstkällor under projekttiden och för att man har låga månadskostnader som gör det möjligt att vänta ett halvår eller längre på att få en utbetalning för den nedlagda tiden.

Uppnådda huvudmål och delmål, kvantitativa

Nya försörjningsmöjligheter , uttryckta som helårsarbeten	3
Antal personer som fått del av nya försörjningsmöjligheter	5
Bevarade försörjningsmöjligheter , uttryckta som helårsarbeten	3
Antal personer som fått del av bevarade försörjningsmöjligheter	4
Nystartade företag	1
Bevarade företag	4
Antal inflyttade permanentboende	14
Antal nya nätverk	3

Nya eller förstärkta varumärken:

Permakultur Stjärnsund. Stjärnsund som ort.

Efterlämnade fysiska resurser:

Växter, träd och buskar i demonstrationsträdgården. Utbildningsmaterial till kurser. Minisågverk. Skogsträdgård. Anlagda dammar och odlingsytor. Utekök. Med mera.

Uppnådda mål, kvalitativa

Affärsmässighet/ Entreprenörsanda:	<i>Stor förbättring</i>
Exempel:	Hobbyverksamhet från början. Insikten om att det skulle vara möjligt att försörja sig på detta har gjort att man börjat tänka mer affärsmässigt. Tack vare det kan flera nu försörja sig inom området.

Attraktionskraft för boende:	<i>Viss förbättring</i>
Exempel:	Tack vare projektet vill väldigt många bo i Stjärnsund. Problemet är nu att det är brist på bostäder för alla som vill flytta till Stjärnsund.

Identitet:	<i>Viss förbättring</i>
Exempel:	Människor har samlats bakom varumärket som projektet skapat. Lämnat avtryck och stolthet hos ortsborna i Stjärnsund, även från sådana som inte är så involverade i projektet. Ortsbor har uttalat att projektet gett Stjärnsund ett gott rykte. Det upplevs positivt att det händer mycket i bygden.